

zdůvodněné komplexní metody moderní jazykové výchovy a k úloze jazykové laboratoře jako technické základny vhodné pro realizaci dílčích didaktických operací v rámci integrovaného lingvistickopedagogického systému.

Třetí část zkoumá z různých aspektů jazykovou laboratoř. Autor vychází z analýzy její technické stránky a zamýšlí se nad její mnohotvárnou pedagogickou funkcí. Klasifikuje strukturu a formu pedagogických úkonů v laboratoři, zkoumá činitele, které podmiňují její efektivní využití, klade si otázku, jakou úlohu hraje laboratoř v komplexním procesu jazykové výchovy, a na závěr se zamýšlí nad tím, jaká je učitelova funkce v této laboratoři.

Studie Čestmíra Liškaře je výsledkem dlouhodobého soustředění teoretického bádání. Odráží fundovaný rozhled v dané problematice, mnohaletou didaktickou empirii a dlouhodobý výzkum procesu vyučování cizím jazykům. Práce vyniká širokou orientací ve světové odborné literatuře, systematickou analýzou zkoumaných otázek, kritickým srovnávacím pohledem i zdůvodněnou argumentací. Jde o vážný pokus z oblasti systematické lingvistické pedagogiky, který daleko překračuje úroveň studií, se kterými se setkáváme v jednotlivých didaktikách cizích jazyků. Zvláště je třeba vyzvednout tu skutečnost, že se autoru podařilo zdůvodněně ukázat teorii cizojazyčného vyučování jako vyhraněné pedagogickou disciplínu, která sice těsně souvisí s lingvistikou, ale při řešení svých problémů užívá pedagogického analytického aparátu, pedagogických výzkumných metod a pedagogických kategorií.

Vladimír Jůva

Janina Koblewska, Škola a prostředí masového vplyvu (film, televize, rozhlas), SPN, Bratislava 1969, překlad Dušan Hapala a Július V. Trebišovský, 201 stran.

Uvedená publikace patří k těm, které se zajímají o oblast, z níž pedagogika 20. století dávno čerpala výchovné podněty a jejichž prostředky využívala k výchovnému působení, přičemž však samostatně tuto oblast jako celek až do poslední doby ze svého hlediska neanalyzovala. Jako by se tvrdilo, že máme film, televizní a rozhlasové relace, jichž lze velmi účinně využít pro výchovu, avšak jako by se nechtělo vidět, že existuje celá filmová produkce domácí i zahraniční promítaná v kinech, že existuje obrovský počet vysílacích hodin televize a rozhlasu, z nichž si žák a mladý člověk může vybírat podle svobodné volby nebo zcela náhodně. A o této produkci, které tvoří nejméně devět desetin možností diváka a posluchače, pedagogika dosud neuvažovala, neboť tato produkce nebyla vyrobena s tím výchovným cílem, jaký sleduje škola. Přitom však charakter mladého diváka ovlivňuje, je mládeží konzumována a má velký vliv mj. na formování mravní stránky osobností. (Vedle působení v oblasti výchovy rozumové, citové, estetické atd.)

Kniha Janiny Koblewské je součástí onoho proudu polské pedagogiky, která vykračuje za hranice školy, neboť si je vědoma toho, že výchova v plném smyslu toho slova je ovlivnění života vychovávaných, explikace situací, s nimiž se v životě mladý člověk setkává, a jejich výchovné využití. Byť jsou situace, které divák prožívá při shlédnutí filmu atd., vyvolávány pouze informací o skutečnosti, nikoliv skutečností samou, nebo byť jde o umělecké zpracování a ne o sdělení faktů, jsou to přece jen situace natolik působivé, že stojí za to se jimi zabývat.

Kniha vychází z obecné pojmové báze teorie informace, používá řady aspektů sociologie a od pořadů hromadných informačních prostředků dospívá až k jejich vlivu na mravní a rozumový vývoj mládeže. Poslední dvě kapitoly knihy jsou věnovány funkci hromadných informačních prostředků v práci školy a v mimoškolní práci. Kapitola IV (týkající se školy) byla upravena J. V. Trebišovským podle našich učebních osnov a s přihlédnutím k poměrům u nás. Kapitola II začíná otázkami chápání obrazů a slov, filmu, rozhlasu a televize a končí o tom, co se dětem a mládeži v produkci těchto prostředků nejvíce líbí. Bohatě pracuje s literaturou ze západních zemí, stejně jako kapitola III.

Třetí kapitola přináší mnoho podnětů k zamyšlení a mnoho zajímavých faktů. Autorka zde např. uvádí, jakou silou působí zhlédnuté dílo na děti různého věku, analyzuje působení různých typů hrdinů, kteří vystupují jako vzory chování i úpravy zevnějšku. Uvádí hrdiny pohádek, westernů, romantických příběhů a konečně neza-

pomíná i na vliv některých současných tvůrců, kteří zobrazují svět jako chaos nepřátelský jedinci a odcizený člověku. Poukazuje na jednu pravdu, kterou by si měli pedagogové uvědomovat: není takové umělecké dílo, které by bylo s to zobrazit život v celé složitosti. Každé dílo zjednodušuje, typizuje, což si dovede uvědomit dospělý divák. U dětí a mládeže vzniká nebezpečí nekritického přijetí, zobecnění, nekritické identifikace s předváděným vzorem, vysvětlitelné neznalosti života a jeho požadavků na charakter a chování jedince a tedy neschopnosti kriticky konfrontovat to, co se divákům předvádí, s tím, co se od nich v životě žádá. Zde se skrývá také úskalí morálního působení této produkce: v řadě importovaných filmů se setkáváme např. s hrdinou, pro nějž kariéra rovná se získání peněz a peníze jsou ztotožněny s životním štěstím. Jindy se kariéry dosahují nesmírně rychle díky jakési obratnosti, osobnímu kouzlu nebo chytrosti. Takové a podobné typy příběhů vyžadují rozbor, rozhovor o filmu s dětmi atd. Přitom si uvědomujeme, že tomuto působení je mládež vystavena v prostředí mimo školu a výchovné instituce, takže může pedagogům velmi snadno unikat.

V podkapitole Působení krutosti a hrůzy na mládež pojednává autorka o filmech, s jakými se setkáváme i u nás. Svým masovým výskytem v naší televizní i filmové produkci jsou to na prvním místě detektivky. V různé podobě se vyskytují i tzv. horrory. I když obhájci detektivních příběhů tvrdí, že jde především o demonstraci logických úvah a zločinec že je nakonec potrestán, vychází tento žánr přece jen vždy z faktů násilí, zločinu, vraždy, podvodu. Existence tohoto jádra, které může být položeno před začátkem příběhu, od něhož se však příběh rozvíjí, přece jen není pro mládež bez problémů.

Janina Koblewska provedla v letech 1963–65 ve Varšavě výzkum, aby zjistila, jaké druhy krutostí ve filmu a televizi působí na mládež v období dospívání nejsilněji. V kvantitě i kvalitě působících podnětů se projevil rozdíl mezi chlapci a děvčaty, což dokládá tabulka. Zajímavý je však sám výčet uvedený autorkou: „Převážná většina chlapců a děvčát uvádí scény z hitlerovských koncentračních táborů, pak mučení, vraždy, popravy, znásilnění, sebevraždy, smrt hlavních hrdinů, trýznění slabších, zabíjení zvířat, souboje a boje muže proti muži, válečné a bitevní scény, pohled na zavražděné a raněné, přišery a obludy; křik mučených a vražděných; bombardování měst a vesnic“ (str. 118). V závěrech výzkumu se konstatuje, že takové scény mají vliv na psychický a dokonce i na fyziologický vývoj dospívající mládeže.

A ještě jedna skutečnost: rozhlasového a televizního zpravodajství se často využívá jako politické aktuality. Děti a mládež je sledují, někdy společně, povinně — např. v internátech. Tyto relace však mají z pedagogického hlediska jeden velký nedostatek: zahrnují posluchače mnoha informacemi, přičemž necitlivě vedle sebe kladou zprávy o otřesných událostech s obrovským morálním dosahem (např. záběry z války ve Vietnamu) a odálosti více méně bezvýznamné, v našich zpravodajských relacích dokonce zprávy sportovní. To vše je zpravidla čteno stejným neosobním hlasem, rychle, bez přestávek. U mladého posluchače se to všechno může slévat v šedou masu informace a otupovat jeho smysl pro rozlišení morálního dosahu, lidský soucit, snad i touhu po dobru a spravedlnosti. I zde platí, že teprve výchovný rozbor relace a podtržení a vysvětlení určitých informací může mít pedagogický efekt.

To vše a řada dalších momentů, na které kniha upozorňuje, je jakési memento současného pedagoga, vychovatele, učitele, rodiče. Žijeme v době záplavy informací, které mohou i u dospělého vyvolat jakýsi Brownův pohyb, tím spíše pak u mládeže. Je naší povinností vést děti a mládež k třídění a oceňování těchto informací tak, aby spolupůsobily při růstu čestných a poctivých lidí, kteří mají správnou hierarchii hodnot a dovedou se pro ně angažovat, kteří nezamění odhodlanost za lhovost a životní optimismus za pocit bezmoci. Masové sdělovací prostředky a film jsou velkou silou v rukou socialistické společnosti. Pedagog však musí dbát na to, aby mu pomáhaly při formování jeho chovanců. To snad je nejvyšší smysl knihy, která přišla do rukou naší pedagogické veřejnosti.

Milan Přadka